

## საქართველოს ეკონომიკის სტრუქტურული პრიორიტეტები პოსტკრიზისულ პერიოდში

**მარინა ტაბატაძე**

ასისტენტ პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**ანნა თანდილაშვილი**

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ბიზნეს-ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი

ეკონომიკის განვითარების მთავარი ფაქტორი მისი კონკურენტულობის ამაღლება, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური და ინსტიტუციური მდგრადობის უზრუნველყოფაა. დღეს ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტულ მიზანს განვითარების სტაბილურობის უზრუნველყოფა და პროცესების პროგნოზირებადობა შეადგენს.

ეკონომიკის პოსტკრიზისული რეაბილიტაციის წარმატება გლობალური ეკონომიკის სპეციფიკასა და მსოფლიო ბაზრების მიერ კრიზისის უარყოფითი შედეგების დაძლევის უნართან ერთად, ქვეყნების მიერ საკუთარი გეგმების ეფექტურ რეალიზაციაზე, რეაბილიტაციის დამოუკიდებელი სტრატეგიის განსაზღვრასა და პრიორიტეტების სწორ გადანაწილებაზე იყო მნიშვნელოვნად დამოკიდებული. კრიზისიდან გამოსვლის დინამიკა განისაზღვრა სახელმწიფოს უნარით, ხელი შეუწყო ინსტიტუციურ ცვლილებებს, ახალი სტრუქტურების ფორმირებას, სწორი პიორიტეტების დადგენას, ეკონომიკის სახელმწიფო მხარდაჭერის პოლიტიკის გატარებას.

ნაშრომში მოცემულია საქართველოს სოფლის მეურნეობის, როგორც ერთ-ერთი ძირითადი საექსპორტო მიმართულების, კრიზისის შემდგომი რეაბილიტაციის პერსპექტივები და დარგისადმი ხელისუფლების მხარდაჭერის ძირითადი მიმართულებები, განხილულია აგრარული სექტორის განვითარებისათვის ხელისუფლების მმართველობითი და მაკოორდინირებელი როლის ფუნქციური ტრანსფორმაციები და პოსტკრიზისულ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკის დარგობრივი განვითარების პროგნოზები. შესწავლილია აგროსექტორის როლი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების და მსოფლიო ბაზრებზე მისი პოზიციონირების საკითხში.

**საკვანძო სიტყვები:** სახელმწიფოს პოსტკრიზისული სტრატეგია, ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურა, სასურსათო უსაფრთხოება, აგრარული სექტორი.

ეკონომიკის ციკლური განვითარების კონცეფციიდან გამომდინარე, კრიზისის მართვა აუცილებლად მოიცავს ანტიკრიზისული რეფორმების შენდგომი პერიოდის ეკონომიკის რეაბილიტაციის და კრიზისის უარყოფითი შედეგების დაძლევის ეტაპს. ეფექტიანი პოსტკრიზისული რეაბილიტაცია ქვეყნის განვითარების ძირითადი ფაქტორია, მისი ოპტიმალური სტრატეგიის შემუშავება გადამწყვეტია ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილიზაციისათვის.

ანტიკრიზისული რეფორმების წარმატება საქართველოში განაპირობა სახელმწიფოს უნარმა, განეხორციელებინა ეფექტური ინსტიტუციური ცვლილებები, შეექმნა ახალი სტრუქტურული ერთეულები, განესაზღვრა სწორი პრიორიტეტები, მათი გატარებისათვის გამოეყვლინა პოლიტიკური ნება და უზრუნველყო იგი შესაბამისი ეკონომიკური მექანიზმებით.

პანდემიური კრიზისის არასტანდარტული ბუნების და ამის შედეგად, ობიექტური ეკონომიკური კანონების შეზღუდული მოქმედების გამო, პოსტკრიზისული რეაბილიტაციის გეგმის მოსა-

ლოდნელი შედეგები ძნელად პროგნოზირებადი და პროცესებიც რთულად სამართავი იყო, ასეთ პირობებში, განსაკუთრებულ პრიორიტეტად ხელისუფლებისათვის პოსტკრიზისული რეაბილიტაცია და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მხარდაჭერის სტრატეგია განისაზღვრა.

„სახელმწიფომ უნდა დაიცვას საზოგადოება სტიქიური საბაზრო ძალების უარყოფითი გავლენისაგან, მან უნდა იზრუნოს წარმოების სოციალური პასუხისმგებლობის ამალგებაზე, საწარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებაზე, ადგილობრივი წარმოების კონკურენტუნარიანობის ზრდაზე“ [ტაბატაძე მ., 2019; გვ.70]. ამ საკითხებმა განსაკუთრებული როლი მიანიჭა ეკონომიკის რეაბილიტაციის და განვითარების სტაბილიზაციის სახელმწიფო მხარდაჭერას, „ხელისუფლება-ბიზნესის“ თანამშრომლობის ახალი სტანდარტების დამკვიდრებას საქართველოში.

სახელმწიფოს ანტიკრიზისულ სტრატეგიაში განსაკუთრებულ სიმწვავეს იძენს ეკონომიკური მექანიზმების გამოყენების და ეკონომიკის რაციონალური სტრუქტურული ტრანსფორმაციის საკითხი, შესაბამისად, პოსტკრიზისული რეაბილიტაციის პროცესზე არსებითი გავლენა იქონია ეკონომიკის სტრუქტურული გარდაქმნის სტრატეგიამ, რისთვისაც ევროკავშირმა 2021 წ. ნევერი-ქვეყნებისთვის 1 ტრლნ. ევრო გამოყო, დარგობრივ პრიორიტეტებად კი, **ენერგო და კლიმატ-დამზოგავი მიმართულებები, ე.წ. „ჭკვიანი დარგები“ და ციფრული ბაზარი** განსაზღვრა. გლობალური ეკონომიკური განვითარების ძირითად სტრატეგიად კი, **თვითკმარ ეკონომიკაზე** გადასვლა იქნა მიჩნეული. (European Commission (2020a).

კრიზისმა ობიექტურად გახადა აქტუალური ეკონომიკის რესტრუქტურისაციის, დარგების დივერსიფიკაციის და ეკონომიკური აქტივობების ახალი მიმართულებების შექმნის საკითხი, რამაც სიახლეები მოითხოვა როგორც ეკონომიკური საქმიანობის მართვის სფეროში, ისე, ზოგადად, ხელისუფლების ეკონომიკურ ფუნქციებში, სწორი **დარგობრივი პრიორიტეტების განსაზღვრაში, ბიზნეს-სექტორის და ადგილობრივი წარმოების მხარდაჭერის პოლიტიკის გატარებაში.**

ეკონომიკის თანამედროვე სტრუქტურული ტრანსფორმაციის პრიორიტეტები აისახა სამთავრობო დოკუმენტში - „**საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია - საქართველო 2030**“. ჩარჩო-დოკუმენტის თანახმად, 2021-2022 წწ. საქართველოს ეკონომიკის რეაბილიტაციის სტრატეგიული პრიორიტეტებად განისაზღვრა ეკონომიკის სტრუქტურული გარდაქმნა, ექსპორტზე ორიენტირებული და რესურსდამზოგავი დარგების უპირატესი განვითარება, მცირე და საშუალო მენარმეობის ხელშეწყობა, ტურისტული და აგრარული სექტორების განვითარება.

## საქართველოს აგროსექტორის სახელმწიფო მხარდაჭერა

პანდემიური კრიზისის პირობებში სისტემური რისკების ზრდასთან ერთად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა სექტორული ცვლილებების ოპტიმიზაციას და შესაბამისად, სახელმწიფო **მხარდაჭერის პოლიტიკას** მიენიჭა, საქართველოს დარგობრივი პრიორიტეტების სახელმწიფო უზრუნველყოფის პოლიტიკის გატარება მნიშვნელოვნად განაპირობა მსოფლიო თანამეგობრობის აქტიურმა ჩართულობამ და საერთაშორისო ფონდების ფინანსურმა მხარდაჭერამ. ქართული აგრარული სექტორისათვის ევროკავშირთან სავაჭრო პარტნიორობა განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ჩვენთვის პრეფერენციების ზოგადი სისტემით (**GSP+**) სარგებლობის უფლების მინიჭებისა და ევროპის სამეზობლო პოლიტიკაში (**ENP**) ჩართვის შემდეგ, რაც ევროკავშირის ქვეყნებთან ყოვლისმომცველ ვაჭრობაზე გადასვლას ითვალისწინებს.

2021-2022 წწ. საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული პრიორიტეტული პროექტებისა და პროგრამების დასაფინანსებლად გაფორმდა 17 სასესხო/საგრანტო შეთანხმება გერმანიის რეკონსტრუქციის განვითარების ბანკთან (KfW), საფრანგეთის განვითარების სააგენტოსთან (AFD), ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკთან (EBRD), აზიის განვითარების ბანკთან (ADB), რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკთან (IBRD), ევროპის საინვესტიციო ბანკთან (EIB), სკანდინავიური გარემოს საფინანსო კორპორაციასთან (NEFCO) და სხვა სტრუქტურებთან.

სახელმწიფოს ანტიკრიზისული სტრატეგიის მნიშვნელოვანი მიზანი ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და მდგრადი განვითარებისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნაა. სასურსათო ბაზრებზე მოსალოდნელი დისპროპორციები, განსაკუთრებით მწვავედ აყენებს მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის საკითხს. **სასურსათო უსაფრთხოების** საკითხს მკაფიოდ გამოხატული ეროვნული საზღვრები არ აქვს და ზოგადსაკაცობრიო ნიშანს ატარებს. დღეს მსოფლიოში სურსათის მწარმოებელი ქვეყნების დომინირებული მდგომარეობის განმტკიცება მიმდინარეობს, მოსალოდნელია, მომავალში მსოფლიო სასურსათო ბაზრის უფრო მეტი მონოპოლიზება, სურსათის მსხვილი ექსპორტიორი ქვეყნების პოლიტიკაში მეტი გაბატონება. რომის დეკლარაციის (**Rome Declaration on world Food Security**) თანახმად, მსოფლიო სასურსათო უსაფრთხოება საზოგადოების, მოსახლეობის აუცილებელი საარსებო პირობაა, რაც უზრუნველყოფს დემოგრაფიულ, სოციალურ-ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, კულტურულ, ინტელექტუალურ განვითარებას. ამიტომ, პრაქტიკულად, ყველა ქვეყანაში იქმნება სასურსათო უსაფრთხოების კონცეფციები, რაც როგორც წესი, ეროვნული ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი შემადგენელი ნაწილი ხდება. (**European Commission (2020 b)**).

**აგრარული სექტორი** საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ სფეროდ განიხილება, რამდენადაც იგი რეალურად არსებული სანარმოო პოტენციალის გარდა, მოსახლეობის ისტორიულ ტრადიციებს და სამეურნეო-საქმიანობით ჩვევებს უკავშირდება. მიუხედავად ტრადიციული ხასიათისა, ჩვენი სასურსათო უზრუნველყოფა იმპორტდამოკიდებულებაა, კერძოდ, 2022 წელს სურსათის იმპორტმა საქართველოში 780 მლნ.დოლარი, ექსპორტმა კი 143 მლნ. დოლარი შეადგინა, ასეთი დისბალანსი აგრარული სექტორის სწრაფი განვითარების და ამ პროცესში ხელისუფლების მნიშვნელოვან როლზე მიუთითებს. (**საქართველოს გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2022**).

პოსტპანდემიურ პერიოდში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების რეაბილიტაცია შედარებით სტაბილურად და დადგენილი პროგნოზის მიხედვით წარიმართა, რისი მიზეზიც პანდემიის პერიოდში ამ დარგმა შედარებით დაბალი ვარდნა განიცადა, 2022 წელს საქართველოში 15.2 მლრდ. ლარის აგროსასურსათო პროდუქცია იქნა წარმოებული და ბოლო 10 წლის განმავლობაში ეს მაჩვენებელი 112 %-ით გაიზარდა. 2022 წელს საქართველოდან მსოფლიოს 96 ქვეყანაში ექსპორტირებული იყო რეკორდული, - 1.3 მლრდ. აშშ დოლარის აგროპროდუქტი, რაც 2021 წლის მაჩვენებელს 10.3 %-ით აღემატება, 2022 წელს სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობებში პროდუქციის გამოშვებამ 7.1 მილიარდი ლარი შეადგინა, რაც 2018 წლის მაჩვენებელს 45.4%-ით, ხოლო 2021 წლის მონაცემს - 12.2%-ით აღემატება, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების რეაბილიტაცია-განვითარებაში განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა დარგის მიმართ სახელმწიფო დახმარების პოლიტიკამ, რაც ძირითადად, „**იაფი კრედიტის**“ და „**ანარმოე საქართველოში**“ 1000-მდე პროექტში აისახა. (**სსიპი „ანარმოე საქართველოში“, 2022**)

სოფლის მეურნეობის განვითარება უშუალო კავშირშია მთის პრობლემებთან, რასაც „**მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ**“ საქართველოს კანონი არეგულირებს. ადგილობრი-

ვი მოსახლეობისთვის საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესების მიზნით, 2021 წელს „საქართველოს რეგიონებში განსახორციელებელი პროექტების ფონდიდან“ დაფინანსდა 754 ინფრასტრუქტურული პროექტი, „მაღალმთიანი დასახლებების განვითარების ფონდიდან“ 16 პროექტი, სახელმწიფო ბიუჯეტიდან „სოფლის მხარდაჭერის პროგრამის“ ფარგლებში 4200 პროექტი, 2022 წელს კი, იმავე პროგრამით, - 4000 პროექტი, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს მთიან რეგიონებში მოსახლეობის დამაგრებას და სასოფლო-სამეურნეო სექტორში მათ დასაქმებას.

### **სოფლის მეურნეობის პოსტკრიზისული განვითარების სტრატეგია**

საქართველოს მთავრობამ 2019 წელს დაამტკიცა „საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების 2021-2027 წლების სტრატეგია“, მასში განსაზღვრულია სამი სტრატეგიული მიმართულება:

- კონკურენტუნარიანი სასოფლო-სამეურნეო და არასასოფლო-სამეურნეო სექტორები;
- ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება, ეკოსისტემების შენარჩუნება, კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაცია;
- სურსათის/ცხოველის საკვების უზენებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის ეფექტური სისტემები.

პროგრამა 2022 წლისთვის მოიცავდა 69 აქტივობას, 799 784 428.31 ლარის ბიუჯეტით. დარგის განვითარებისათვის გათვალისწინებულია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ინოვაციურ ტექნოლოგიებზე გადასვლა და ფინანსურ ინსტრუმენტებზე ფართო ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა. აგროსექტორის განვითარებაში არსებითი როლი ეკუთვნის თანადაფინანსების მექანიზმის ფართოდ გამოყენებას, ამ მიმართულებით გათვალისწინებულია:

- სადაზღვევო პრემიის სუბსიდირება;
- აგროკრედიტების საპროცენტო განაკვეთის თანადაფინანსება;
- მოსავლის ამღები ტექნიკის შეძენის, შემნახველი და გადამამუშავებელი საწარმოების გადაიარაღების თანადაფინანსება;
- სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთების მესაკუთრეთა ხელშეწყობა სახელმწიფო სუბსიდირებით (COVID-19-ის გამომწვევების საპასუხოდ) და სხვა.

პროგრამის ფარგლებში 2022 წელს განხორციელდა 1 911 ბენეფიციარისთვის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შეძენის და 43 ბენეფიციარისთვის ახალი საწარმოს შექმნის ან არსებული საწარმოს გაფართოების/გადაიარაღების თანადაფინანსება. 2022 წელს, საპროგნოზო ბიუჯეტი განისაზღვრა 5 მლნ. ლარით (ფაქტიური- 4, 5 მლნ. ლ.). (საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2023)

პროგრამის ფარგლებში ხაზი გაესვა ფერმერთა ბაზარზე ინტეგრაციის საკითხს, ამ მიზნით, 2022 წელს სხვადასხვა აქტივობა განხორციელდა, მათ შორის:

- ქართული აგროსასურსათო პროდუქციის პოპულარიზაციის მხარდაჭერის ღონისძიებები;
- ქართული ვაზის წარმოშობის პოპულარიზაციის უზრუნველყოფა;
- სურსათის წარმოების საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვის ხელშეწყობა;
- ვენახების კადასტრის აგება და სხვა.

პრიორიტეტი ენიჭება საერთაშორისო აგრობაზრებზე ქართული პროდუქციის შესვლას და მის სეგმენტურ პოზიციონირებას, ამ მიზნით 2022 წელს ფართო სამუშაოები ჩატარდა ქართული

აგროპროდუქციის პოპულარიზაციის მიმართულებით, (სახელმწიფო დანახარჯი- 1.444 მლნ. ლარი), კერძოდ:

- მონაწილეობა იყო მიღებული ქართული აგროსასურსათო პროდუქციის 8 გამოფენა--დეგუსტაციის ღონისძიებაში (მ.შ. 6 საერთაშორისო გამოფენა-საუდის არაბეთი, ლატვია, თურქეთი, აზერბაიჯანი, გერმანია, კატარი);
- ჩატარდა ქართული აგროსასურსათო პროდუქციის 41 გამოფენა/ფესტივალი საერთაშორისო და ადგილობრივ ბაზარზე და 65 დეგუსტაცია (მათ შორის ონლაინ დეგუსტაციები) მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში და ქვეყნის შიგნით;
- 44 ბენეფიციარმა დანერგა სურსათის უვნებლობის საერთაშორისო სტანდარტები და მოახდინა სერტიფიცირება (ISO-22000 / HACCP / GLOBAL G.A.P / BIO / BRC / IFS / FSSC-22000);
- განხორციელდა კადასტრი შიდა ქართლის, ქვემო ქართლის, სამცხე-ჯავახეთის და მცხეთა მთიანეთის რეგიონებში, გადაღებულ იქნა 7 000 ჰა ორთოფოტოები და შემოიხაზა 2 300 ჰა-მდე ვენახის ფართობი.

(წყარო: საქ. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, (2023))

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სოფლის მეურნეობაში **ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვას**, რაც ერთ-ერთ სუსტ მხარედ რჩება მთლიანად საქართველოს ეკონომიკისთვის, რამდენადაც, ერთ სულ მოსახლეზე ინოვაციების დაფინანსებით ჩვენი ქვეყანა მსოფლიოში მხოლოდ 150-ე ადგილზეა, სოფლის მეურნეობაში ინოვაციური პროცესები აუცილებლად მოითხოვს მათ რეგიონულ კოორდინაციას და დარგობრივი ინოვაციური პროექტების შედგენას.

რამდენადაც საქართველოში ექსტენსიური მიწათსარგებლობის რესურსები, პრაქტიკულად, ამოწურულია, სოფლის მეურნეობაში ყველაზე აქტუალური საკითხი არსებული **სავარგულების გამოყენების ინტენსიფიკაცია** ხდება, მეცნიერულად დასაბუთებულმა მიწათმოწყობამ და სწორმა თესლბრუნვამ, აგროქიმიურმა და მელიორაციულმა ღონისძიებებმა მაქსიმალურად უნდა უზრუნველყოს დამუშავებული სავარგულების ფართობის და ნაყოფიერების ზრდა. აგრარულ სექტორში არსებული პრობლემების დაძლევის მიზნად შეუწყობს ხელს 2024 წლისთვის მიწის სისტემური აღრიცხვის სახელმწიფო პროგრამის დასრულება.

აგრობიზნესის განვითარებისათვის სტრატეგიულ მნიშვნელობას იძენს **მომსახურების სერვის-ცენტრები და ლოგისტიკური სტრუქტურები**, ამ ცენტრებმა ხელი უნდა შეუწყონ ექსპორტის ზრდას და ბაზრების დივერსიფიკაციას. ეს პროცესი მოითხოვს ევროპული ტექნიკური და საინიტარული სტანდარტების, ხარისხის მართვის, შესაბამისობის **სერტიფიცირების სისტემების** დანერგვას, **სატარიფო ბარიერების** შემცირებას, **საბაჟო პროცედურების** მარეგულირებელი ნორმატივების ჰარმონიზაციას, **ანტიმონოპოლიური მექანიზმების** გაძლიერებას.

**ფინანსურ ინსტრუმენტებზე ხელმისაწვდომობის** გაზრდის და წარმოების პროცესების ხელშეწყობის მიზნით, გრძელდება ფერმერთა ფინანსური მხარდაჭერა, კერძოდ, 2022 წელს დარგში განხორციელებული 1,2 მილიარდი ლარის ინვესტიციიდან, სახელმწიფო თანადაფინანსებამ 370 მლნ ლარი შეადგინა.

- სახელმწიფო პროგრამამ – „**დანერგე მომავალი**“ 648 ბენეფიციარი მოიცვა, ინვესტიციამ 82 247 438 ლარი შეადგინა (მ.შ.სახელმწიფო თანადაფინანსება 36 834 845 ლარი) დაფინანსდა ხილის ბაღების გაშენება/რეაბილიტაციის, სეტყვის საწინააღმდეგო სისტემების, წვეთოვანი სარწყავი სისტემის და ჭის სატუმბი სადგურის მოწყობის სამუშაოები;
- სოფლად ახალგაზრდა მეწარმეების მხარდაჭერის პროგრამის – „**ახალგაზრდა მეწარმის**“ ფარგლებში, განხორციელდა 449 649 ლარის ინვესტიცია, მ.შ. სახელმწიფო თანადაფინანსება 179 859 ლარი;

- **სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის თანადაფინანსების პროგრამის** ფარგლებში 70 ბენეფიციართან გაფორმდა ხელშეკრულება. ინვესტიცია - 141 176 296 ლარი, მ.შ. სახელმწიფო თანადაფინანსება - 45 463 108 ლარი;
- **სოფლის განვითარების პროგრამის (UNDP)** ფარგლებში, ხელშეკრულება გაფორმდა 44 ბენეფიციართან. ინვესტიცია - 5 666 769 ლარი, მ.შ. სახელმწიფო თანადაფინანსება - 4 175 935 ლარი;
- ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციის სახელმწიფო პროგრამამ – „ქართული ჩაი“, 13 ბენეფიციარი დააფინანსა - ინვესტიცია 1 012 783 ლარი, მ.შ. სახელმწიფო თანადაფინანსება - 713 487 ლ;
- **მერძევეობის დარგის მოდერნიზაციისა და ბაზარზე წვდომის სახელმწიფო პროგრამის (DIMMA)** ფარგლებში ინვესტიციამ 167 553 ლარი შეადგინა, მ.შ. სახელმწიფო თანადაფინანსება - 134 042 ლარი;
- სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების გაძლიერების მიზნით, 2022 წლის მაისში დაიწყო მათთვის **კენკროვანი კულტურების შესანახი მაცივრების და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების შემნახველი საწარმოების თანადაფინანსების სახელმწიფო პროგრამები**;
- ფერმერთა და მეწარმეთა **ცოდნისა** და ინფორმირებულობის ასამაღლებლად, გადამზადდა 550-ზე მეტი ფერმერი და აგრარული საკითხებით დაინტერესებული პირი, **საკონსულტაციო მომსახურება** გაენია 19 640 ფიზიკურსა და იურიდიულ პირს;
- გრძელდება ამორტიზებული სამელიორაციო **სისტემების** რეაბილიტაცია, 2022 წლისთვის წყლით უზრუნველყოფილი იყო 160 200 ჰა, ხოლო დაშრობილი - 43 469 ჰა. მიწის ფართობი;
- **სურსათის უვნებლობის, ვეტერინარიის, ფიტოსანიტარიისა და გარემოს დაცვის** სფეროების ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების მიზნით მიღებულ იქნა 11 საკანონმდებლო აქტი.

**უცხოელი ინვესტორებისთვის** საქართველოს შესახებ ინფორმაციის მიწოდების მიზნით, 2021-2022 წწ. მომზადდა საინვესტიციო გზამკვლევები, საინვესტიციო პროექტების კატალოგი, 6 სექტორული ბროშურა და ანგარიში საქართველოს შესახებ, მათ შორის, **FDI Intelligence**-ის მიერ მომზადებული **Special Report**, რომელიც დაეგზავნა **fDi Magazine**-ის 15 500 და **fDi Intelligence**-ის ვებგვერდის 36000 გამომწერს, რომელთა დაახლოებით 80% მულტინაციონალური კომპანიების მაღალი დონის მენეჯერები არიან. სააგენტო „**ანარმოე საქართველოში**“ ინიციატივით და **USAID**-ის მხარდაჭერით, წამყვანმა საკონსულტაციო კომპანიამ - **OCO Global** შექმნა 780 სამიზნე კომპანიის სია, რომლებთანაც გაიმართა 27 შეხვედრა საქართველოს გაცნობის მიზნით. დარგის საექსპორტო პოტენციალის ზრდის და მსოფლიო ბაზრებზე ქართული აგროპროდუქციის შესვლის თვალსაზრისით, დიდი პერსპექტივები აქვს **მსოფლიო ბანკის** 2021 წლის სამხრეთ კავკასია-ცენტრალური აზიის დერეფნის გაციფროვნების პროექტის განხორციელებას - „**Creating a Framework for the Digitalization of Logistics Corridor between South Caucasus and Central Asia**“.

## საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგობრივი პრიორიტეტები

სახელმწიფო მხარდაჭერის პოლიტიკამ მნიშვნელოვნად აამაღლა **მელვინეობის** რენტაბელობა და გაზარდა მისი პერსპექტივები, რისი შედეგიცაა ის, რომ 2012-2022 წწ. საქართველოდან ღვინის ექსპორტი ხუთჯერ გაიზარდა, - 20 მლნ. ლიტრიდან 103.1 მლნ. ლიტრამდე, რაც მნიშვნელოვნად განაპირობა ხელისუფლების მხრიდან 2022 წელს მელვინეობის საწარმოების 20390 მლნ. ლარის ფინანსურმა დახმარებამ. 2012-2022 წწ. ყურძნის გადამუშავება ოთხჯერ გაიზარდა, - 52 ათასიდან, 257 ათას ტონამდე, რაც მელვინეობის საწარმოო პოტენციალის მნიშვნელოვანმა ზრდამ განაპირობა, კერძოდ, 2013 წელს თუკი საქართველოში 40 ღვინის კომპანია ფუნქციონირებდა, 2023 წლისთვის იგი 2510-მდე გაიზარდა.

ქართული ღვინის პერსპექტიულ მომხმარებლად დღეისათვის აშშ-ის, ჩინეთის, დიდი ბრიტანეთის, გერმანიის, პოლონეთისა და უკრაინის ბაზრები განიხილება, ამასთან, მნიშვნელოვანია პერსპექტიული, ჯერ კიდევ ასათვისებელი ბაზრის სეგმენტების შესწავლა, აუცილებელია დარგის საფასო სტრატეგიების შემუშავება და ფასისმიერი კატეგორიების მიხედვით ბაზრების დივერსიფიცირება. მსოფლიო ბაზარზე ქართული ღვინის პერსპექტივა **ბიოღვინისა და ქვევრის ღვინის** წარმოებას უკავშირდება, ამ მხრივ საინტერესო პერსპექტივებს ქმნის **იუნესკოს** მიერ ქვევრის ღვინის დაყენების უძველესი ქართული მეთოდისათვის **კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსის** მინიჭება და **ღვინით ვაჭრობის მსოფლიო ჯგუფში** საქართველოს განევრიანება.

საქართველოსათვის მევენახეობასთან ერთად, აგროსექტორის განვითარების მნიშვნელოვანი მიმართულებად, ტრადიციულად, **მეხილეობა** განიხილება, ხილის წარმოებას მუდამ საექსპორტო დანიშნულება ჰქონდა ჩვენი ქვეყნისთვის, რაც დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს დარგის რაციონალური გაძღოლის სისტემების დამუშავებას და ეფექტიან მართვას. დარგის განვითარებას უზრუნველყოფს „სოფლის განვითარების სააგენტო“ სახელმწიფო პროგრამით, - **„დანერგე მომავალი“**, რომლის ფარგლებშიც 2022 წელს გაშენდა 3 857 ჰა ფართობის ხეხილის ბაღი, დარგის ბიუჯეტმა კი 33,5 მლნ. ლარი შეადგინა.

საბჭოთა პერიოდში ქართული აგროსექტორის ერთ-ერთი მაპროფილებელი დარგი **მეჩაიეობა** იყო, საქართველოზე საბჭოთა კავშირის ჩაის წარმოების 95 % მოდიოდა და მას აბსოლუტურდ დომინირებადი ადგილი ეკავა საკავშირო ბაზარზე, ბაზრის დაკარგვას ჩაის პროდუქციაზე მოთხოვნის და, შესაბამისად, ხარისხიანი ბაიხაო-ჩაის ნედლეულის წარმოების მკვეთრი შემცირება, მოგვიანებით, კი, ბაზრის იმპორტული საქონლით სრული ჩანაცვლება მოჰყვა, დღეს ჩაის პროდუქციას ხელისუფლება საექსპორტო პოტენციალის შემცველად განიხილავს და, შესაბამისად, მას სტრატეგიულ დარგობრივ პრიორიტეტებს მიაკუთვნებს. სოფლის განვითარების სააგენტომ შეიმუშავა ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციის სახელმწიფო პროგრამა **„ქართული ჩაი“**, რაც რეალიზებადს გახდის საქართველოში ჩაის მასშტაბური წარმოების იდეას. 2022 წელს, პროგრამის ფარგლებში განხორციელდა 31.12 ჰა ფართობის რეაბილიტაცია, რაზეც 2022 წელს 1,1 მლნ. ლარი დაიხარჯა.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოება მაღალ რისკებს მოიცავს და, შესაბამისად, მისი პერსპექტივები უშუალო კავშირშია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების **დაზღვევის სისტემის** და პეჯირების მექანიზმების დანერგვასთან. უცხოელი ინვესტორების დაინტერესებაც სათანადო პრეფერენციებს და სახელმწიფო გარანტიებს მოითხოვს. ამ თვალსაზრისით, უაღრესად მნიშვნელოვანია აგროწარმოების სადაზღვევო მომსახურებაში სახელმწიფოს თანადაფინანსება, მთავრობის მიერ სადაზღვევო პრემიის სუბსიდირება და სხვა. ამ აქტივობების მიზანია:

- აგროსექტორში სადაზღვევო ბაზრის განვითარება;
- ადგილობრივ და უცხოელ ინვესტორთა მოტივირება;
- სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ხელშეწყობა;
- სოფლის მეურნეობის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;
- აგროფირმებისა და კერძო პირებისთვის შემოსავლების გარანტირება
- აგროწარმოებაში რისკების შემცირება.

2022 წელს სოფლის განვითარების სააგენტოს მიერ გაფორმებული ხელშეკრულებების დაზღვევაში ექვსი სადაზღვევო კომპანია მონაწილეობდა, მთავრობამ განახორციელა სადაზღვევო პრემიის სუბსიდირება, 2022 წელს გაცემული პოლისების რაოდენობამ 14 586 დაზღვეული მოსავლის ღირებულებამ - 167.3 მლნ. ლარი, დაზღვეული მოსავლის ფართობმა კი, - 16 465 ჰა შეადგინა. 2022 წლის სადაზღვევო აქტივობის ფარგლებში განხორციელებული ღონისძიებებისთვის დახარჯულმა თანხებმა 8.5 მლნ. ლარი შეადგინა.

სოფლის მეურნეობის განვითარების პერპექტივები უშუალო კავშირშია დარგის ფინანსურ უზრუნველყოფასთან და **საკრედიტო რესურსების** ფართო ხელმისაწვდომობასთან. სოფლის განვითარების სააგენტო აგროწარმოების ხელშეწყობის მიზნით, იაფი და ხელმისაწვდომი ფულადი სახსრებით უზრუნველყოფს მწარმოებს და ახდენს აგროკრედიტების საპროცენტო განაკვეთის თანადაფინანსებას, 2022 წელს გაიცა 992 მლნ. ლარის 18 861 აგროსესხი და განხორციელდა 30 254 შეღავათიანი სასოფლო-სამეურნეო სესხის საპროცენტო განაკვეთის სახელმწიფო თანადაფინანსება, - 185.5 მლნ.ლარი.

მსოფლიოში ტურისტული ინდუსტრიის პრიორიტეტული განვითარების პირობებში, განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს საქართველოში **აგროტურიზმის** განვითარება, რაც საუკეთესო საშუალებაა უცხოელი ტურისტების მოზიდვისა და ადგილობრივი წარმოების პროდუქციის საზღვარგარეთ პოპულარიზაციისათვის. ამ ფაქტორის გათვალისწინებით, აგროტურიზმის ექსპორტი ხელისუფლებამ თავის პრიორიტეტად აღიარა და მისი მხარდაჭერის სტრატეგია განსაზღვრა. ამ პროგრამის ფარგლებში 2022 წელს განხორციელდა 138 ათასი ლარის ბიუჯეტის 2 მცირე ინფრასტრუქტურული პროექტი, 32 ახალი ღვინის ტურიზმის ობიექტისთვის დამონტაჟდა საგზაო მანიშნებლები, მოეწყო სამთო-საფეხმავლო ბილიკები კახეთში, სვანეთში, სამცხე-ჯავახეთში და იმერეთში.

სოფლის მეურნეობაში **კლასტერული მეურნეობებისა და ფერმერული ტურიზმის** განვითარება აუცილებლად მოითხოვს ხელისუფლების მხრიდან მხარდაჭერას სასურსათო ბაზრის დაბალანსების უზრუნველყოფის, დარგის საინვესტიციო მიმზიდველობის ამაღლების, სათანადო ინფრასტრუქტურის შექმნის და უცხოეთში მისი პოპულარიზაციის სახელმწიფო პროგრამების შემუშავების თვალსაზრისით.

განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს ადგილობრივი საქონლის **საერთაშორისო ბაზრებზე გასვლის** სახელმწიფო მხარდაჭერა, ეს შესაძლებელი იქნება მხოლოდ ეკოლოგიურად სუფთა, საერთაშორისო სტანდარტების შესაფერისი პროდუქციის წარმოებით, მისი სასაქონლო სახის სრულყოფით, ამ მიზნით აუცილებელია ლიცენზიებისა და ნებართვების გაცემის სამართლებრივი უზრუნველყოფა, ბაზარზე მწარმოებლის ქცევის საერთაშორისო ნორმების დანერგვა, საექსპორტო პროდუქციის შესახებ ინფორმაციის ფართოდ გავრცელება და სათანადო რეკლამირება, მსოფლიო ბაზრების კონიუნქტურის შესწავლა, ეროვნული აგრარული პროდუქციის წარმოების მათზე ორიენტირება და ამ პროცესებში ცნობილი სასაქონლო ბირჟების ჩართვა.

## დასკვნები და რეკომენდაციები

მსოფლიო მაკროეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესების ფონზე, 2022 წელს საქართველოს სტაბილური ქვეყნის სტატუსი მიენიჭა, ეს პოზიტიური სიახლე ქვეყნის წარმატებული ეკონომიკური რეაბილიტაციის პროგრამის, პრიორიტეტული დარგების სწრაფი აღდგენის და ჩვენს ეკონომიკაში ინვესტირებით უცხოელი კრედიტორების ფართო დაინტერესების შედეგია. პოსტპანდემიური პერიოდის წარმატებებმა მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა საქართველოს ეკონომიკური იმიჯი და აამაღლა ქვეყნის განვითარების პერსპექტივები.

ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაცია საქართველოსთვის უალტერნატივო მომავალია, ამიტომ ენიჭება მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ხელისუფლების მხრიდან ინსტიტუციური, ფინანსური, ადმინისტრაციული მხარდაჭერის თვალსაზრისით. ეს საკითხი აუცილებლად მოითხოვს ევრობაზრებზე ქართული პროდუქციის კონკურენტულ უპირატესობებზე აქცენტირებას, კერძოდ, შედარებით დაბალ ფასებზე, პროდუქციის ორიგინალურობასა და ეკოლოგიურ უსაფრთხოებაზე აპელორებას.

ევროპის ბაზრებზე ქართული აგროპროდუქციის ეფექტური პოზიციონირების უზრუნველსაყოფად, სახელმწიფომ თავისი სტრატეგია საექსპორტო პროდუქციის უპირატეს წარმოებაზე, სწორი პრიორიტეტების განსაზღვრასა და პროტექციონისტულ პოლიტიკაზე უნდა დაამყაროს. ამ მიზანს ემსახურება აგრეთვე, ერთობლივი საწარმოების შექმნა, მმართველობით ურთიერთობებში ინოვაციური სისტემების დანერგვა და სხვ.

ხელისუფლების საექსპორტო პოლიტიკა უნდა ემყარებოდეს როგორც საკუთარი რესურსების მაქსიმალური რეალიზაციის, ასევე გლობალურ და რეგიონულ ინტერესებთან ინდივიდუალური მოთხოვნების ჰარმონიზების პრინციპებს. აუცილებელია კონკურენტულ სისტემებში მრავალმხრივი თანამშრომლობის და ეკონომიკური პარტნიორობის მხარდაჭერა, თავისუფალი კონკურენციის პრინციპების დაცვა და ადგილობრივი წარმოების პრიორიტეტული ხელშეწყობის უზრუნველყოფა.

## გამოყენებული ლიტერატურა

1. **ტაბატაძე მ. (2019)**, სახელმწიფოს ანრიკრიზისული მართვა, გამ. „საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი.
2. **Tabatadze, M. (2020)**. Priorities of Spatial Economy and Fiscal Mechanism of Decentralisation, **Journal of International Economic Research (JIER)**, vol. 6(1), p.13-22, Latvia, Riga. ISSN 2500-9737  
<https://irissymposium.wixsite.com/jier>
3. **ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული ხედვა 2022-2025**, (2021), USAID-აშშ საერთაშორისო განვითარების სააგენტო, **EPRC - ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი**, თბილისი
4. **საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, (2023)**, საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების 2021-2027 წლების სტრატეგიის 2021-2023 წლების სამოქმედო გეგმის 2022 წლის შესრულების მონიტორინგის ანგარიში. <https://mepa.gov.ge/Ge/Files/ViewFile/53810>
5. **საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, (2016)**, საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016-2020 წლებისთვის  
<http://www.economy.ge/?page=ecopolitic&s=45>

6. საქართველოს მთავრობა, (2023), დადგენილება „საჯარო მმართველობის რეფორმის 2023-2026 წლების სტრატეგიისა და საჯარო მმართველობის რეფორმის 2023-2024 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5723982?publication=0>
7. საქართველო - მიმოხილვა და ბიზნეს მოლოდინები, 2021. საქართველოს სავაჭრო პალატა, HBC - ბიზნეს კვლევების სახლი, თბილისი, 2021
8. USAID, EPRC (2021), ეკონომიკის განვითარების სტრატეგიული ხედვა 2022-2025, [https://eprc.ge/wp-content/uploads/2022/06/economic\\_strategy-geo.pdf](https://eprc.ge/wp-content/uploads/2022/06/economic_strategy-geo.pdf)
9. European Commission (2020a). 2021-2027 Long-term EU budget & NextGenerationEU [https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027\\_en](https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027_en)
10. European Commission (2020b). The State Aid Temporary Framework [https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Temporary\\_framework.pdf](https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Temporary_framework.pdf)
11. World Bank, (2023), <https://imedinews.ge/ge/ekonomika/294682/> 10.06.2023
12. International Monetary Fund (2020), Global Outlook and Policy, <https://www.imf.org/en/Countries/GEO>
13. International Monetary Fund, (2020), World Economic Policy .
14. <https://www.imf.org/en/Countries/GEO>
15. International Monetary Fund, (2021). "Review of the World Economy - Managing a Diverse Post-Crisis Recovery". <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/03/23/world-economic-outlook-april-2021>
16. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, სსიპი „აწარმოე საქართველოში“, <https://www.enterprise.gov.ge>;
17. საქართველოს გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, <https://www.agro.rda.goc.ge>
18. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. [www.geostat.ge](http://www.geostat.ge)

## Structural Priorities of the Georgian Economy in the Post-Crisis Period

**Marina Tabatadze**

*Assistant Professor*

*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

**Anna Thandilashvili**

*Academic Doctor of Economics, Associate Professor*

*University of Business Technologies*

## SUMMARY

The main development factor of the country, is increasing the competitiveness of the economy and ensuring the socio-economic and institutional stability. Today, the priority goal of economic policy is to ensure stability of development and predictability of processes. The success of the post-crisis rehabilitation of the economy, together with the specificity of the global economy and the ability of the world markets to overcome the negative consequences of the crisis, was significantly dependent on the effective realization of their own plans by the countries, the determination of an independent rehabilitation strategy and the correct allocation of pri-

orities. The dynamics of coming out of the crisis was determined by the state's ability to promote institutional changes, the formation of new structures, setting the right priorities and implementing policies to support the economy.

The paper provides forecasts of post-crisis rehabilitation of agriculture, as one of the main export directions, and the main ways of government support to the sector. In the paper it is also discussed the functional transformations of the governing and coordinating role of the government for the development of the sector and the forecasts of the sectoral development of the Georgian economy in the post-crisis period. The work researches role of the agricultural sector in the economic development of the country and its effective positioning on the world markets.

**Key words:** *post-crisis strategy of the state, sectoral structure of the economy, food security, agrarian sector.*